

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. เพื่อศึกษาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒

๒. เพื่อเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๓. เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรย่อยของหลักธรรมาภิบาลกับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๔. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครู ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ R.V. Krejcie and D.W. Morgan สุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๗๑ คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จากผู้อำนวยการโรงเรียนในเขตอำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน ๕ โรงเรียน และผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมจำนวน ๒ โรงเรียน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๗ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๔๓ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลหาค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบโดยการทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ๒ ตัว แบบสเปียร์แมน (Spearman rank-order correlation coefficient) และสรุปข้อมูลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ ในการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ โดยจะสรุปตามลำดับ ดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ของข้าราชการครู ในเขตอำเภอคลองลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ จำนวนไม่เท่ากัน แยกเป็นชาย จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙๐ และเป็นหญิง จำนวน ๑๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๑๐

เมื่อกล่าวถึงอายุ พบว่า ข้าราชการครู ในเขตอำเภอคลองลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า ๔๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๒๐ รองลงมาคืออายุอยู่ระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๐ อายุระหว่าง ๒๑ – ๓๐ ปี จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๓๐ และไม่มีผู้มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี

เมื่อกล่าวถึงระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๘๐ รองลงมาคือ มีการศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๖๐ ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี มีจำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๖๐ และไม่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก

เมื่อกล่าวถึงประสบการณ์ทำงาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงานมากกว่า ๑๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๖๐ รองลงมาคือ มีประสบการณ์ทำงานต่ำกว่า ๕ ปี จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๔๐ และน้อยที่สุด คือ มีประสบการณ์ทำงานระหว่าง ๕ – ๙ ปี จำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐๐

๕.๑.๒ ระดับความคิดเห็นของข้าราชการครูต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ จำแนกตามหลักธรรมาภิบาลออกเป็น ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเช่นกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ด้านหลักนิติธรรม พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ (๑) ผู้บริหารสถานศึกษามีการให้แนวทางที่ถูกต้องในการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบและข้อบังคับแก่บุคลากรในโรงเรียน (๒) ผู้บริหารสถานศึกษามีการใช้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ ในการบริหารงาน (๓) ผู้บริหารสถานศึกษามีการดำเนินการเป็นที่ยอมรับของครู นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนและยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน (๔) ผู้บริหารสถานศึกษามีมาตรการ แนะนำ ตักเตือนบุคลากรในโรงเรียนที่ประพฤติตนไม่เหมาะสม (๕) ผู้บริหารสถานศึกษามีการยกย่อง ชมเชย ครู นักเรียน

ที่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของโรงเรียน และปณิธานแห่งความชอบแก่ผู้ทำความดี (๖) ผู้บริหารสถานศึกษา ปฏิบัติตนกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอภาค

๒. ด้านหลักคุณธรรม พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ (๑) ผู้บริหารสถานศึกษามีความซื่อสัตย์สุจริต (๒) ผู้บริหารสถานศึกษามีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลได้ทุกระดับและทุกอาชีพ (๓) ผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร (๔) ผู้บริหารสถานศึกษายึดมั่นในความถูกต้องดีงามในการปฏิบัติหน้าที่เป็นแบบอย่างได้ (๕) ผู้บริหารสถานศึกษามีความยุติธรรมไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชังต่อบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (๖) ผู้บริหารสถานศึกษามีความอดกลั้น ไม่แสดงอาการโกรธให้เห็น

๓. ด้านหลักความโปร่งใส พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ (๑) ผู้บริหารสถานศึกษามีการรายงานผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกปีการศึกษา (๒) ผู้บริหารสถานศึกษามีการเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาและบุคลากรทุกคนซักถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของโรงเรียน (๓) ผู้บริหารสถานศึกษามีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานที่สำคัญให้บุคลากรหลายคนเพื่อลดความเสี่ยงจากการผิดพลาดหรือทุจริต (๔) ผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดระบบการดำเนินงานร่วมกันให้สามารถตรวจสอบได้ทุกกรณี (๕) ผู้บริหารสถานศึกษามีการพิจารณาความดีความชอบในรูปของคณะกรรมการ (๖) ผู้บริหารสถานศึกษามีการเปิดเผยข้อมูลให้แก่ประชาชนและบุคลากรในโรงเรียนทราบตามความเป็นจริง

๔. ด้านหลักการมีส่วนร่วม พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ (๑) ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเป็นกรรมการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาโรงเรียน (๒) ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญของโรงเรียน (๓) ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ครูและนักเรียนเสนอแนะแนวคิดในการป้องกันและแก้ไขความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน (๔) ผู้บริหารสถานศึกษามีการเปิดรับข้อเสนอแนะจากประชาชน ครูและนักเรียนเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการปฏิบัติงาน (๕) ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา (๖) ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ร่วมเป็นคณะกรรมการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของโรงเรียน

๕. ด้านหลักความรับผิดชอบ พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ (๑) ผู้บริหารสถานศึกษาและครู มีความมุ่งมั่นที่จะเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนให้สูงขึ้น (๒) ผู้บริหารสถานศึกษามีการแต่งตั้งมอบหมายงานและหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามแผนอย่างชัดเจน (๓) ผู้บริหาร

สถานศึกษา ครู นักเรียน และบุคลากรช่วยกันรับผิดชอบทรัพย์สินของโรงเรียน (๔) ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรในโรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษายอมรับผลงานของโรงเรียนและของนักเรียนเป็นผลงานร่วมกันของทุกคน (๕) ผู้บริหารสถานศึกษาใส่ใจและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา เมื่อพบข้อบกพร่อง (๖) ผู้บริหารสถานศึกษายอมรับว่าผลงานที่สำเร็จหรือล้มเหลวของครูและนักเรียนเกิดจากการบริหารของตน

๖. ด้านหลักความคุ้มค่า พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ตามลำดับดังนี้ (๑) ผู้บริหารสถานศึกษาให้ครูและนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม (๒) ผู้บริหารสถานศึกษาให้นักเรียนมีความรู้และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามระดับชั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (๓) ผู้บริหารสถานศึกษามีมาตรการประหยัดน้ำ ไฟฟ้าและสาธารณูปโภค (๔) ผู้บริหารสถานศึกษามีการมอบหมายงานแก่บุคลากรตามความรู้ความสามารถ (๕) ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ (๖) ผู้บริหารสถานศึกษามีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของข้าราชการครูต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒

เพศ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น พบว่า ข้าราชการครูที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จากการวิเคราะห์ t-test พบว่าในภาพรวม และในรายด้านทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า ประเมินผลค่า F ที่คำนวณได้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นั่นคือ ข้าราชการครูที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๑

อายุ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น พบว่า ข้าราชการครูที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จากการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวกัน พบว่า ทั้งในภาพรวมและในแต่ละด้าน F ที่คำนวณได้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นั่นคือ ข้าราชการครูที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๒

ระดับการศึกษา ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น พบว่า ข้าราชการครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จากการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวกัน พบว่า ทั้งในภาพรวมและในแต่ละด้าน F ที่คำนวณได้ไม่มี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นั่นคือ ข้าราชการครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๓

ประสบการณ์ทำงาน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็น พบว่า ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาจากการทดสอบความแปรปรวนทางเดียวกัน พบว่า ทั้งในภาพรวมและในแต่ละด้าน F ที่คำนวณได้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ นั่นคือ ข้าราชการครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๔

ตารางที่ ๕.๑ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัยที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จำแนกตามสมมติฐาน

สถานภาพส่วนบุคคล	ด้านหลัก นิติธรรม		ด้านหลัก คุณธรรม		ด้านหลัก ความโปร่งใส		ด้านหลัก การมีส่วนร่วม		ด้านหลัก ความรับผิดชอบ		ด้านหลัก ความคุ้มค่า	
	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน
๑. เพศ	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓
๒. อายุ	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓
๓. ระดับการศึกษา	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓
๔. ประสบการณ์ทำงาน	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓

จากตารางที่ ๕.๑ สรุปได้ว่า

โดยภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ด้านหลักนิติธรรม ข้าราชการครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

โดยภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ด้านหลักคุณธรรม ข้าราชการครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

โดยภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ด้านหลักความโปร่งใส ข้าราชการครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

โดยภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ด้านหลักการมีส่วนร่วม ข้าราชการครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

โดยภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ด้านหลักความรับผิดชอบ ข้าราชการครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

โดยภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่า ข้าราชการครูที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ การหาความสัมพันธ์ความคิดเห็นของข้าราชการครูต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอกลองลำน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒

ด้านหลักนิติธรรม ผลการหาความสัมพันธ์ความคิดเห็น พบว่า ด้านหลักนิติธรรมกับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กัน จากการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ๒ ตัว แบบสเปียร์แมน พบว่า ด้านหลักนิติธรรมกับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณได้มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ นั่นคือ ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาด้านหลักนิติธรรมกับภาพรวมมีความสัมพันธ์กัน โดยยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๕ หลักนิติธรรมมีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

รับผิดชอบมีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

ด้านหลักความคุ้มค่า ผลการหาความสัมพันธ์ความคิดเห็น พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่ากับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันจากการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ๒ ตัว แบบสเปียร์แมน พบว่า ด้านหลักความคุ้มค่ากับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณได้มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ นั่นคือ ข้าราชการครูมีความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาด้านหลักความคุ้มค่ากับภาพรวมมีความสัมพันธ์กัน โดยยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๑๐ หลักความคุ้มค่ามีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

ตารางที่ ๕.๒ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัยที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จำแนกตามสมมติฐาน

ตัวแปรย่อยของหลักธรรมาภิบาล	ภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา	
	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
๑. ด้านหลักนิติธรรม	✓	-
๒. ด้านหลักคุณธรรม	✓	-
๓. ด้านหลักความโปร่งใส	✓	-
๔. ด้านหลักการมีส่วนร่วม	✓	-
๕. ด้านหลักความรับผิดชอบ	✓	-
๖. ด้านหลักความคุ้มค่า	✓	-

จากตารางที่ ๕.๒ สรุปได้ว่า

โดยภาพรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตัวแปรย่อยของหลักธรรมาภิบาล พบว่า ภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษากับตัวแปรย่อยของหลักธรรมาภิบาลทั้ง ๖ ด้าน คือ ด้านหลักนิติธรรม ด้านหลักคุณธรรม ด้านหลักความโปร่งใส ด้านหลักการมีส่วนร่วม ด้านหลักความรับผิดชอบ และด้านหลักความคุ้มค่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๕.๑.๕ ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒

การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ ใน ๖ ด้าน ดังนี้

ด้านหลักนิติธรรม

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องยึดหลักกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ที่ใช้บังคับ เพื่อป้องกันปัญหาด้านการปฏิบัติงานตามกฎหมายระเบียบต่างๆ

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากร ผู้ร่วมงานได้มีโอกาสเรียนรู้ อบรม ให้ความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ เช่น ให้ไปประชุมสัมมนาตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น การบริหารหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร งานทะเบียนวัดผล ต้องอ้างอิงประกาศ กฎระเบียบข้อบังคับ การบริหารงานบุคคล เช่น วินัย การรักษาวินัย การมอบหมายงานการสอนและงานพิเศษ การพิจารณาความดีความชอบประจำปี การบริหารงบประมาณ เช่น การเงินพัสดุ การเบิกจ่ายเงินประเภทต่างๆ ตามระเบียบฯ การเบิกจ่ายเงินสวัสดิการต่างๆ และการบริหารทั่วไป เช่น การประชุม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องอาศัยระเบียบกฎหมาย

ด้านหลักคุณธรรม

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีคุณธรรมประจำใจ ยึดหลักธรรมของพุทธศาสนา เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมงาน อะลุ่มอล่วย ยึดหยุ่นตามสถานการณ์ สร้างความสามัคคีปรองดอง ในหมู่คณะ

๒. หลักธรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรมี เช่น พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ทิศา ๖ วุฒิธรรม ๔ อิทธิบาท ๔ อภัยทาน ซื่อสัตย์ สุจริต มีระเบียบวินัย และเคารพสิทธิของผู้อื่น ฯลฯ

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริม เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ให้เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง เช่น การอบรมปฏิบัติธรรม และต้องปฏิบัติควบคู่กับการลงโทษ และการให้ขวัญกำลังใจ

๔. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น การสอนซ่อมเสริม การบริหารงานบุคคล เช่น ส่งเสริมสนับสนุน การทำผลงานทางวิชาการ การพิจารณาคัดเลือกครูดีเด่นด้านต่างๆ และการบริหารงบประมาณ เช่น การพิจารณาอนุมัติงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ

ด้านหลักความโปร่งใส

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความโปร่งใส ซื่อสัตย์ สุจริต สามารถตรวจสอบการทำงานได้

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำงานเป็นระบบ ตรงไปตรงมา สร้างความศรัทธาให้แก่ผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้การปฏิบัติงานตามหลักปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตามขั้นตอน สามารถตรวจสอบได้ มีความถูกต้องตามระเบียบ ฯลฯ

๔. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการแต่งตั้ง/มอบหมาย ให้บุคลากรในองค์กรได้มีการตรวจสอบซึ่งกันและกันได้อย่างกัลยาณมิตร

๕. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักความโปร่งใสมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น การวัดผลประเมินผล จัดทำแผนจัดการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามหลักสูตร การบริหารงานบุคคล เช่น การประเมินผลการปฏิบัติงานบุคลากร มีหลักฐานการปฏิบัติงานครบถ้วน ตรวจสอบได้ การบริหารงบประมาณ เช่น การเงินพัสดุ จัดทำเอกสารการเงินให้ถูกต้อง ตรวจสอบได้ และการบริหารทั่วไป เช่น การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบเอกสารการสอน การเงิน และที่เกี่ยวข้องกับระเบียบต่างๆ

ด้านหลักการมีส่วนร่วม

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ผู้ร่วมงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่วางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ และประเมินผล จะทำให้ได้รับความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานและร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ได้ตามสมควร เกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน เมื่องานประสบความสำเร็จ หรือรับผิดชอบร่วมกันเมื่อเกิดข้อผิดพลาด สิ่งที่จะเป็นผลดี คือจะไม่เกิดการขัดแย้ง ร้องเรียนกัน

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการประชุม ทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้ร่วมงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจ และทำงานร่วมกัน การประสานงานสนับสนุน การมีส่วนร่วม เพื่อให้ทำงานบรรลุตามวัตถุประสงค์

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น การบริหารจัดการหลักสูตรร่วมกัน จัดตารางสอน การบริหารงานบุคคล เช่น การพิจารณาความดีความชอบ การบริหารงบประมาณ เช่น การระดมทรัพยากร งบประมาณ ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการ และการบริหารทั่วไป เช่น การจัดกิจกรรมต่างๆ ระเบียบปฏิบัติต่างๆ เช่น ระเบียบในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ

ด้านหลักความรับผิดชอบ

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องแบ่งความรับผิดชอบให้ผู้ร่วมงานได้รับผิดชอบงานที่มอบหมาย ตัดสินใจเองได้ตามกรอบของงานที่รับผิดชอบเพื่อความคล่องตัวในการบริหารงาน โดยรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในงานที่รับผิดชอบ เรียนรู้งานตามกรอบขอบเขตของงาน เพื่อให้ทำงานได้ถูกต้องตามบทบาทหน้าที่

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักความรับผิดชอบมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น มอบหมายงานให้หัวหน้างานบริหารจัดการ การสอนเสริมเมื่อนักเรียนไม่ได้เรียนหรือหยุดเรียน เพื่อทดแทนชดเชยให้นักเรียนที่ขาดหายไป การบริหารงานบุคคล เช่น มอบหมายให้รับผิดชอบงานบางเรื่อง ครูจัดตารางสอนพิเศษ เมื่อตนเองลาหรือไปราชการไม่ได้ทำการสอน การบริหารงบประมาณ เช่น มอบหมายงาน แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ และการบริหารทั่วไป เช่น แต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานต่างๆ

ด้านหลักความคุ้มค่า

๑. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ทุกคนมีความตระหนักถึงคุณค่าของการใช้วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ และเวลาในการปฏิบัติงาน ต้องใช้ให้คุ้มค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดซื้อ – จ้าง ที่มีราคาสูงเกินจริง เรียกร้องผลประโยชน์จากการจัดซื้อ – จ้างงาน วัสดุอุปกรณ์ไม่ได้คุณภาพ คือ บริหารจัดการ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการประชุมสัมมนา การจัดทำแผนปฏิบัติงาน การใช้งบประมาณตามโครงการต่างๆ เพื่อให้การวางแผนการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๓. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักความคุ้มค่ามาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น ใช้สื่อ อุปกรณ์ช่วยสอนอย่างเต็มที่ ครูสอนให้น้อยลง แต่ให้นักเรียนได้เรียนรู้มากขึ้น การบริหารงานบุคคล เช่น ใช้บุคลากรที่มีอยู่ปฏิบัติงานให้ครบตามกรอบงานของโรงเรียน มอบหมายงานพิเศษให้น้อยลงโดยเฉพาะงานที่ไม่เกี่ยวกับการศึกษา การบริหารงบประมาณ เช่น จัดสรรงบประมาณ ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและครบทุกงาน และการบริหารทั่วไป เช่น ใช้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม ประหยัด และคุ้มค่า จัดทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ โดยจะอภิปรายผลตามลำดับ ดังนี้

๕.๒.๑ ความคิดเห็นของข้าราชการครูต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

จากการศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ พบว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ($\bar{X} = ๔.๐๒๔$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้การปฏิบัติงานของโรงเรียนประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑) ด้านหลักนิติธรรม จากการศึกษา พบว่าข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการให้แนวทางที่ถูกต้องในการปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบและข้อบังคับแก่บุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีการใช้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ ในการบริหารงาน ผู้บริหารสถานศึกษามีการดำเนินการเป็นที่ยอมรับของครู นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนและยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีมาตรการ แนะนำ ตักเตือนบุคลากรในโรงเรียนที่ประพฤติตนไม่เหมาะสม ผู้บริหารสถานศึกษา

มีการยกย่อง ชมเชย ครู นักเรียนที่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของโรงเรียน และปูนบำเหน็จความชอบแก่ผู้ทำความดี และผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติตนกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเสมอภาค ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ชลธิชา ลิ้มสกุลศิริรัตน์** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๑ พบว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรี เขต ๑ ด้านหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาลำพิ่ง ธีรปญโญ** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ**ดุจดาว จิตใส** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ ๕ พบว่าการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ ๕ ด้านหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก ส่วนงานวิจัยของ**พงศ์พันธ์ วันดีเรืองไพศาล** เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรีเขต ๒ พบว่าการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร ด้านหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**วิรัตน์ รัตนมณี** เรื่องการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานเขตตรวจราชการที่ ๓ ทั้ง ๖ หลัก พบว่าหลักนิติธรรมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมพระพุทธศาสนาให้หลุดพ้นจากความคิดที่ไม่ถูกต้อง ไม่งามโดยพื้นฐาน อกุศลมูล ๓ ประการ คือ ๑) อกุศลมูลคือโลภะ ๒) อกุศลมูลคือโทสะ ๓) อกุศลมูลคือโมหะ^๑ และบุญกิริยาวัตถุ สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญควรบำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลแก่กันและกัน ไม่ควรเบียดเบียนซึ่งกันและกัน (สิลมัย)^๒ ถือว่าดำรงอยู่ในหลักนิติธรรม

๒) ด้านหลักคุณธรรม จากการศึกษา พบว่าข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักคุณธรรมอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความซื่อสัตย์สุจริต ผู้บริหารสถานศึกษามีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลได้ทุกระดับและทุกอาชีพ ผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความขยันหมั่นเพียร ผู้บริหารสถานศึกษายึดมั่นในความถูกต้องดีงามในการปฏิบัติหน้าที่เป็นแบบอย่างได้ ผู้บริหารสถานศึกษามีความยุติธรรมไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชังต่อบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และผู้บริหารสถานศึกษามีความอดกลั้น ไม่แสดงอาการโกรธให้เห็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาลำพิ่ง ธีรปญโญ** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยมมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักคุณธรรมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ดุจดาว จิตใส** เรื่องการใช้หลัก

^๑พ.จ. (ไทย) ๒๒/๑๓๗/๘๔.

^๒พ.อ. (ไทย) ๑๗/๒๗/๑๐๒.

ธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ ๕ พบว่าการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ ๕ ด้านหลักคุณธรรมอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของพงศ์พันธ์ วันดีเรื่องไพศาล เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรีเขต ๒ พบว่าการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร ด้านหลักคุณธรรมอยู่ในระดับมาก ส่วนงานวิจัยของวิรัตน์ รัตนมณี เรื่องการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตตรวจราชการที่ ๓ ทั้ง ๖ หลัก พบว่าหลักคุณธรรมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของดัชนีกรณ์ เพชรดี เรื่องการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอนและประธานคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี พบว่าการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี ด้านหลักคุณธรรมอยู่ในระดับมาก มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ให้หลุดพ้นจากความคิดที่ไม่ถูกต้อง ไม่งามโดยพื้นฐาน อกุศลมูล ๓ ประการ คือ ๑) อกุศลมูลคือโลภะ ๒) อกุศลมูลคือโทสะ ๓) อกุศลมูลคือโมหะ^๓ และบุญกิริยาวัตถุ สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ การเกื้อกูล การเสียสละให้แก่ผู้อื่นมากกว่า (ทานมัย) การยกระดับจิตใจจากปุถุชนให้สูงขึ้นสู่ความเป็นอริยะชนมีความโปร่งใส ควรบำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลแก่กันและกัน ไม่ควรเบียดเบียนซึ่งกันและกัน (สิลมัย)^๔ ถือว่าดำรงอยู่ในหลักคุณธรรม

๓) ด้านหลักความโปร่งใส จากการศึกษา พบว่าข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบบ่งชี้ว่าแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีการรายงานผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกปีการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีการเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาและบุคลากรทุกคนซักถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานที่สำคัญให้บุคลากรหลายคนเพื่อลดความเสี่ยงจากการผิดพลาดหรือทุจริต ผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดระบบการดำเนินงานร่วมกันให้สามารถตรวจสอบได้ทุกกรณี ผู้บริหารสถานศึกษามีการพิจารณาความดีความชอบในรูปของคณะกรรมการ และผู้บริหารสถานศึกษามีการเปิดเผยข้อมูลให้แก่ประชาชนและบุคลากรในโรงเรียนทราบตามความเป็นจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาลำพึง อธิปญโญ เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมิชมิ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมิชมิ มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก และยัง

^๓ ข.จ. (ไทย) ๒๒/๑๑๗/๘๔.

^๔ ข.อ. (ไทย) ๑๗/๒๗/๑๐๒.

สอดคล้องกับงานวิจัยของ**จุฑา ดาว จิตใส** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ ๕ พบว่าการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ ๕ ด้านหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ**สนธิวัฒน์ พยาเลีย** เรื่องการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. เขต ๑ พบว่าระดับการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก ส่วนงานวิจัยของ**ดชกรณ์ เพชรดี** เรื่องการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี พบว่าการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี ด้านหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**มณีนรัตน์ ญญโณภาพสกล** เรื่องการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. เขต ๓ พบว่าการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวม มีการบริหารตามหลักความโปร่งใสอยู่ในระดับมาก มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมพระพุทธศาสนา บุญกิริยาวัตถุ สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่ง การทำบุญ การเกื้อกูล การเสียสละให้แก่ผู้อื่นมากกว่า (ทานมัย) การยกระดับจิตใจจากปุถุชนให้สูงขึ้นสู่ความเป็นอริยะชนมีความโปร่งใส พร้อมตรวจสอบตนเอง^๕

๔) ด้านหลักการมีส่วนร่วม จากการศึกษา พบว่าข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเป็นกรรมการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ครู และนักเรียน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญของโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ครูและนักเรียนเสนอแนะแนวคิดในการป้องกันและแก้ไขความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีการเปิดรับข้อเสนอแนะจากประชาชน ครูและนักเรียน เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสให้ครู นักเรียนร่วมเป็นคณะกรรมการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พงศ์พันธ์ วณดีเรืองไพศาล** เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรีเขต ๒ พบว่าการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร ด้านหลักการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ดชกรณ์ เพชรดี** เรื่องการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของ

^๕พ.อ. (ไทย) ๑๗/๒๗/๑๐๒.

ผู้บริหาร ครูผู้สอนและประธานคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี พบว่าการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี ด้านหลักการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ**มณีนรัตน์ ภิญญโณภาพสกุล** เรื่องการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓ พบว่าการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลโดยภาพรวม มีการบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก ส่วนงานวิจัยของ**มาร์เซลลา (Marcelle)** เรื่องการบริหารปกครองด้านการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาของโมรอนโก มลรัฐแคลิฟอร์เนีย พบว่าการรับรู้การมีส่วนร่วมซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิผลของการปกครองทางการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโมรอนโก ข้อมูลที่ได้รับมีการเปรียบเทียบกับวรรณกรรมที่ทำการศึกษาค้นคว้า ได้จัดหัวข้อที่สอดคล้องเข้าด้วยกันและเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ไปสู่การเป็นตัวบ่งชี้พฤติกรรมของผู้บริหารตามหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**เคซี-โคเปอร์ (Casey-Cooper)** เรื่องการจัดการศึกษาของโรงเรียนในรัฐโมรอนโก พบว่าโครงสร้างการบริหารโรงเรียนใน เมืองแซนเบอร์นาดีโน ด้านแคลิฟอร์เนียได้ มีการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมนี้ได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและการจัดการศึกษา อันเป็นการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดโครงสร้างคณะกรรมการบริหารโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ปรัตโธสะ หมายถึง การฟังอรรถธรรมจากผู้อื่น ปรัตโธสะที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ชื่อว่าเป็นฐานแห่งทิวทัศน์ เพราะมีความหมายว่าเป็นที่อาศัยตั้งขึ้น^๖ พร้อมรับฟังการกล่าวตำหนิจากคนอื่น ชื่อว่าเป็นสัมมาทิฐิ ผู้มีวิชาเห็นแจ้งย่อมมีสัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) ผู้มีสัมมาทิฐิย่อมมีสัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)^๗ เรียกว่า หลักการมีส่วนร่วม

๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ จากการศึกษา พบว่าข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษา และครู มีความมุ่งมั่นที่จะเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนให้สูงขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษามีการแต่งตั้งมอบหมายงานและหน้าที่ความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามแผนอย่างชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน และบุคลากรช่วยกันรับผิดชอบทรัพย์สินของโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรในโรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษายอมรับผลงานของโรงเรียนและของนักเรียนเป็นผลงานร่วมกันของทุกคน ผู้บริหารสถานศึกษาใส่ใจและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา เมื่อพบข้อบกพร่อง และผู้บริหารสถานศึกษายอมรับว่าผลงานที่สำเร็จหรือล้มเหลวของครูและนักเรียนเกิดจากการบริหารของตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พงศ์พันธ์ วันดีเรืองไพศาล** เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาล

^๖ พ.ป. (ไทย) ๒๓/๑๒๔/๑๙๓.

^๗ ส.ม. (ไทย) ๑๑/๑/๒.

ของผู้บริหารกับความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๒ พบว่าการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร ด้านหลักความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สุจิตรา มีจำรัส** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่าการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ**นัยนา เจริญพล** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่าข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา มีความคิดเห็นด้านหลักความรับผิดชอบในระดับมาก ส่วนงานวิจัยของ**ดชกรณ เพชรดี** เรื่องการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอนและประธานคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี พบว่าการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี ด้านหลักความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ไพฑูรย์ บัวขิด** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๒ พบว่าการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๒ ด้านหลักความรับผิดชอบอยู่ในระดับมาก มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมพระพุทธศาสนา สังคหวัตถุ ๔ ประการ สงเคราะห์ด้วยทาน (ทาน) สงเคราะห์ด้วยคำพูดอันไพเราะ (ปิยวาจา) สงเคราะห์ด้วยการทำประโยชน์ให้ (อถถจริยา) การวางตัวสม่ำเสมอ การเคารพคนอื่น (สมานัตตา)^๔ ได้ชื่อว่า ยึดหลักความรับผิดชอบ

๖) ด้านหลักความคุ้มค่า จากการศึกษา พบว่าข้าราชการครูมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านหลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาให้ครูและนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม ผู้บริหารสถานศึกษาให้นักเรียนมีความรู้และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามระดับชั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษามีมาตรการประหยัดน้ำ ไฟฟ้า และสาธารณูปโภค ผู้บริหารสถานศึกษามีการมอบหมายงานแก่บุคลากรตามความรู้ความสามารถ ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และผู้บริหารสถานศึกษามีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาลำพิ่ง ธีรปณฺโญ** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยมมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ด้านหลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ดุจดาว จิตใส** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่น

^๔ อย. สัตตค. (ไทย) ๑๕/๒๔/๒๖๗.

ที่ ๕ พบว่าการใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาล กลุ่มการศึกษาท้องถิ่นที่ ๕ ด้านหลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของพงศ์พันธ์ วันดีเรื่องไฟศาล เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารกับความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต ๒ พบว่าการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร ด้านหลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับมาก ส่วนงานวิจัยของพระปรเมศวร์ ปณณวชิโร (แจ่มแจ้ง) เรื่องความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในเขตอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าบุคลากรมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานในด้านหลักความคุ้มค่า มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.34$) และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรณีการ ธรรมมีภักดี เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนเอกชนในจังหวัดบุรีรัมย์ด้านหลักความคุ้มค่าอยู่ในระดับมาก มีความสัมพันธ์กับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ทศพิธราชธรรม ๑๐ ใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตนให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี ได้ชื่อว่าเป็นไปตามหลักความคุ้มค่า คือ สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ สรรพกายและวชิทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณ ให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือ เสียสละความสุขสำราญ ชื่อตรงทรงสัตย์ไรรมารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวง มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองคค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำอำยิจิต ระวังยับยั้งชั่งใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สมำเสมอหรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์ ไม่กลัวกราด ลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจำใจไว้ระงับความเคืองชุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตนเอง ไม่บีบคั้นกดขี่ ไม่หลงระเริงอำนาจขาดความกรุณา อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกยั่วถูกหยัด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ร้ายๆ ลากสักการะหรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใดๆ สติมั่นในธรรม^๔

๕.๒.๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นข้าราชการครูต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

จากการเปรียบเทียบการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ จำแนกตาม

^๔ พ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๘๖.

ปัจจัยส่วนบุคคล ๔ ด้าน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน เมื่อพิจารณาในแต่ละส่วน มีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑) เพศ แตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ**พระมหาลำพึงธีรพลโณ** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการบริหารงานตามธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามบุคลากรที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันทุกด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ดัชกรณ เพชรดี** เรื่องการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารครูผู้สอนและประธานคณะกรรมการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี พบว่าผู้บริหารครูผู้สอน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี ที่มีเพศแตกต่างกันมีทัศนะต่อการบริหารโดยยึดหลักธรรมาภิบาลในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒) อายุ แตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ**พระปรเมศวร์ ปัญญาชิโร (แจ่มแจ้ง)** เรื่องความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อ การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในเขตอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นว่าการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในเขตอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สันถวันท์ พยาเลี้ยง** เรื่องการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร เขต ๑ พบว่าเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาล จำแนกตามเพศไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ระดับการศึกษา แตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ**พระมหาลำพึงธีรพลโณ** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการบริหารงานตามธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามบุคลากรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันทุกด้าน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) ประสิทธิภาพการทำงาน แตกต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ**พระมหาคำพิงธีรพล โส** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ต่อการบริหารงานตามธรรมาภิบาลของโรงเรียนนวมินทราชูทิศมัธยม จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามบุคลากรที่มีประสิทธิภาพการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันทุกด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สันถวันท์ พยาเลีย** เรื่องการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๑ พบว่าเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูที่มีต่อการบริหารโรงเรียนตามหลักธรรมาภิบาล จำแนกตามประสิทธิภาพการทำงานไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๒.๓ ความสัมพันธ์ความคิดเห็นข้าราชการครูต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามตัวแปรย่อยของหลักธรรมาภิบาล

จากการหาความสัมพันธ์การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ จำแนกตามตัวแปรย่อยของหลักธรรมาภิบาล ๖ ด้าน คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า กับภาพรวมของการการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน มีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑) ด้านหลักนิติธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างหลักนิติธรรมกับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๕ หลักนิติธรรมมีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๒) ด้านหลักคุณธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างหลักคุณธรรมกับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๖ หลักคุณธรรมมีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๓) ด้านหลักความโปร่งใส ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความโปร่งใสกับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๗ หลักความโปร่งใสมีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๔) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างหลักการมีส่วนร่วมกับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๘ หลักการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความรับผิดชอบกับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๙ หลักความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๖) ด้านหลักความคุ้มค่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักความคุ้มค่ากับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ในสมมติฐานข้อที่ ๑๐ หลักความคุ้มค่ามีความสัมพันธ์กับภาพรวมของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๕.๒.๔ วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

จากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

๑) ด้านหลักนิติธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาต้องยึดหลักกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องที่ใช้บังคับ เพื่อป้องกันปัญหาด้านการปฏิบัติงานตามกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ^{๑๐} ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากร ผู้ร่วมงานได้มีโอกาสเรียนรู้ อบรม ให้ความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ เช่น ให้ไปประชุมสัมมนาด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น^{๑๑} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตรา มีจำรัส เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หลักนิติธรรม ควรพัฒนาผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ด้านกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ควรมีมาตรการลงโทษผู้ที่กระทำผิดวินัย และปฐมนิเทศความชอบแก่ผู้ทำความดี และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรณีการ์ ธรรมมีภักดี เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าผู้บริหารได้กำหนดขอบเขตของงานอย่างครอบคลุมและชัดเจน และผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น การบริหารหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร งานทะเบียนวัดผล ต้องอ้างอิงประกาศ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ การบริหารงานบุคคล เช่น วินัย การรักษาวินัย การมอบหมายงานการสอนและงานพิเศษ

^{๑๐} สัมภาษณ์ เกียรติศักดิ์ ทนจันทร์, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองแขยงวิทยา, ๑๖ มกราคม ๒๕๕๘.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ วันแจ้ง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.

การพิจารณาความดีความชอบประจำปี การบริหารงบประมาณ เช่น การเงินพัสดุ การเบิกจ่ายเงินประเภทต่างๆ ตามระเบียบๆ การเบิกจ่ายเงินสวัสดิการต่างๆ และการบริหารทั่วไป เช่น การประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องอาศัยระเบียบกฎหมายซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ **สามารถ อภิสันท์** เรื่องการพัฒนาแนวทางการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ช่วงชั้นที่ ๑ และ ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ พบว่าแนวทางการบริหารโดยใช้หลักนิติธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ การบริหารวิชาการ เช่น จัดระบบโครงสร้าง เกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จตามมาตรฐานการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) การบริหารงานบุคคล เช่น ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพโดยยึดมั่น ในระเบียบวินัย จรรยาบรรณการบริหารงบประมาณ เช่น ตรวจสอบ กำกับ ติดตาม การจัดทำบัญชี เอกสารการเงินและพัสดุ ให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน และการบริหารทั่วไป เช่น ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณิรัตน์ ภิญโญภาพสกุล** เรื่องการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม.เขต ๓ พบว่าการบริหารงานตามหลักนิติธรรม ได้แก่ การบริหารงานบุคคล เช่น การวางแผนอัตราบุคลากร การบำรุงรักษาบุคลากร การพัฒนาบุคลากรและการประเมินบุคลากร และการบริหารทั่วไป เช่น งานกิจกรรมนักเรียนและบริการต่างๆ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนตามหลักนิติธรรม

๒) ด้านหลักคุณธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีคุณธรรมประจำใจ ยึดหลักธรรมของพุทธศาสนา เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมงาน อะลุ่มอล่วย ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ สร้างความสามัคคีปรองดอง ในหมู่คณะ หลักธรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรมี เช่น พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ทิศ ๖ วุฒิธรรม ๔ อิทธิบาท ๔ อภัยทาน ชื่อสัตย์ สุจริต มีระเบียบวินัย และเคารพสิทธิของผู้อื่น ฯลฯ^{๑๒} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **แมกนุสัน (Magnuson)** เรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารโรงเรียน พบว่า ควรมีคุณลักษณะทางด้านส่วนตัว คือ ควรมีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ มีอารมณ์มั่นคง มีความรอบรู้ มีความเป็นกันเอง มีอารมณ์ขัน เปิดเผย เข้าใจง่าย มีความเยือกเย็น และรู้จักเห็นใจผู้อื่น ผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริม เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง เช่น การอบรมปฏิบัติธรรม และต้องปฏิบัติควบคู่กับการลงโทษ และการให้ขวัญกำลังใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุจิตรา มีจำรัส** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หลักคุณธรรม ควรจัดการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้บริหารและครูปีละ ๑ ครั้ง เพื่อสร้างความตระหนักที่จะทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กรรณิการ์ ธรรมมีภักดี** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่ามีการจัดกิจกรรมเป็นตัวอย่างที่ดีระหว่างครูให้แก่นักเรียน และผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการบริหารโรงเรียน

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูปัญญา สติคุณ, ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดไพโรสณห์รัตนาราม, ๑๗ มกราคม ๒๕๕๘.

ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น การสอนซ่อมเสริม การบริหารงานบุคคล เช่น ส่งเสริมสนับสนุน การทำผลงานทางวิชาการ การพิจารณาคัดเลือกครูดีเด่นด้านต่างๆ และการบริหารงบประมาณ เช่น การพิจารณาอนุมัติงบประมาณการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สามารถ อภิสันต์** เรื่องการพัฒนาแนวทางการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ช่วงชั้นที่ ๑ และ ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ พบว่าแนวทางการบริหารโดยใช้หลักคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ การบริหารงานบุคคล เช่น ยกย่องเชิดชูเกียรติ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่ประพฤติปฏิบัติตนได้ตามมาตรฐานวิชาชีพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ฉวีรัตน์ ภิญโญภาพสกุล** เรื่องการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓ พบว่าการบริหารงานตามหลักคุณธรรม ได้แก่ การบริหารวิชาการ เช่น การจัดสื่อและวัสดุเพื่อการเรียนการสอน และการบริหารงานบุคคล เช่น การบำรุงรักษาบุคลากร

๓) ด้านหลักความโปร่งใส ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความโปร่งใส ซื่อสัตย์ สุจริต สามารถตรวจสอบการทำงานได้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องทำงานเป็นระบบ ตรงไปตรงมา สร้างความศรัทธาให้แก่ผู้ร่วมงานและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้การปฏิบัติงานตามหลักปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง ตามขั้นตอน สามารถตรวจสอบได้ มีความถูกต้องตามระเบียบ ฯลฯ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการแต่งตั้ง/มอบหมาย ให้บุคลากรในองค์กรได้มีการตรวจสอบซึ่งกันและกันได้อย่างกัลยาณมิตร^{๑๓} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สุจิตรา มีจำรัส** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หลักความโปร่งใส ควรแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการบริหารงาน และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณชนอย่างสม่ำเสมอ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**กรรณิการ์ ธรรมมีภักดี** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่ามีการตั้งคณะกรรมการตรวจสอบภายในโรงเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานทุกเรื่องและผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักความโปร่งใสมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น การวัดผลประเมินผล จัดทำแผนจัดการเรียนรู้ให้ครบถ้วนตามหลักสูตร การบริหารงานบุคคล เช่น การประเมินผลการปฏิบัติงานบุคลากร มีหลักฐานการปฏิบัติงานครบถ้วน ตรวจสอบได้การบริหารงบประมาณ เช่น การเงินพัสดุ จัดทำเอกสารการเงินให้ถูกต้อง ตรวจสอบได้ และการบริหารทั่วไป เช่น การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบเอกสารการสอน การเงิน และที่เกี่ยวข้องกับระเบียบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สามารถ อภิสันต์** เรื่องการพัฒนาแนวทางการบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา ช่วงชั้นที่ ๑ และ ๒ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๒ พบว่าแนวทางการบริหารโดยใช้หลักความโปร่งใสของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ การบริหารงบประมาณ เช่น ตรวจสอบ กำกับ ติดตาม การจัดทำบัญชีเอกสารการเงินและพัสดุ ให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ฉวีรัตน์ ภิญโญภาพสกุล** เรื่องการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓ พบว่าการบริหารงานตามหลักความโปร่งใส ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ เช่น การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน การบริหารงานบุคลากร เช่น การบำรุงรักษา

^{๑๓} สัมภาษณ์ วชิรินทร์ ชนทับทิม, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองมดแดง, ๙ ธันวาคม ๒๕๕๗.

บุคลากร การพัฒนาบุคลากรและการประเมินบุคลากร และการบริหารงานงบประมาณ เช่น การบริหารพัสดุครุภัณฑ์

๔) ด้านหลักการมีส่วนร่วม ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ผู้ร่วมงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่วางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบ และประเมินผล จะทำให้ได้รับความร่วมมือ ร่วมใจในการปฏิบัติงานและร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ได้ตามสมควร เกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน เมื่องานประสบความสำเร็จ หรือรับผิดชอบร่วมกันเมื่อเกิดข้อผิดพลาด สิ่งที่จะเป็นผลดี คือ จะไม่เกิดการขัดแย้ง ร้องเรียนกัน^{๑๔} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแมกนุสัน (Magnuson) เรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารโรงเรียน พบว่า ควรมีคุณลักษณะด้านวิชาชีพ เช่น มีความสามารถติดต่อกับผู้อื่นได้ดี มีความรู้ในการบริหารดี รู้จักการมอบหมายงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีความสามารถในการตัดสินใจที่ดี มีความสามารถต่อการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้ดี มีการวางแผนงานและการจัดหน่วยงานที่ดี ให้ความสำคัญต่อผู้ร่วมงาน รู้จักใช้อำนาจอย่างเหมาะสม ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการประชุม ทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้ร่วมงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจ และทำงานร่วมกัน การประสานงานสนับสนุน การมีส่วนร่วม เพื่อให้ทำงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตรา มีจำรัส เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หลักการมีส่วนร่วม ควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ครู และผู้ปกครองมีส่วนร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ วางแผน และร่วมกันปฏิบัติอย่างจริงจัง และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรณีการ ธรรมมีภักดี เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าผู้บริหารเปิดโอกาสให้ครูแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย ทุกเรื่องเกี่ยวกับการวางแผนงานและการปฏิบัติงานในโรงเรียน แล้วสรุปผลเป็นแนวปฏิบัติ และผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น การบริหารจัดการหลักสูตรร่วมกัน จัดตารางสอน การบริหารงานบุคคล เช่น การพิจารณาความดีความชอบ การบริหารงบประมาณ เช่น การระดมทรัพยากร งบประมาณ ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการ และการบริหารทั่วไป เช่น การจัดกิจกรรมต่างๆ ระเบียบปฏิบัติต่างๆ เช่น ระเบียบในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมณีนรัตน์ ภิญโญภาพสกุล เรื่องการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต ๓ พบว่า การบริหารงานตามหลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ เช่น การนิเทศและพัฒนาการเรียน การสอน การบริหารงานงบประมาณ เช่น การระดมทรัพยากรและการจัดการสินทรัพย์ และการบริหารงานทั่วไป เช่น การวางแผน อำนวยการและประสานงาน

^{๑๔} สัมภาษณ์ สมพงษ์ ศรีหินกอง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านใหม่เจริญสุข, ๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๗.

๕) ด้านหลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องแบ่งความรับผิดชอบให้ผู้ร่วมงานได้รับผิดชอบงานที่มอบหมาย ตัดสินใจเองได้ตามกรอบของงานที่รับผิดชอบเพื่อความคล่องตัวในการบริหารงาน โดยรับผิดชอบงานในหน้าที่ของตนอย่างเต็มความสามารถ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในงานที่รับผิดชอบ เรียนรู้งานตามกรอบขอบเขตของงาน เพื่อให้ทำงานได้ถูกต้องตามบทบาทหน้าที่^{๑๕} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สุจิตรา มีจำรัส** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารและครูควรกล้ารับผิดชอบผลการกระทำของตนเอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**กรรณิการ์ ธรรมมีภักดี** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าผู้บริหารปลูกฝังให้บุคลากรในโรงเรียนมีความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ของตนเอง และผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักความรับผิดชอบมาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น มอบหมายงานให้หัวหน้างานบริหารจัดการ การสอนเสริมเมื่อนักเรียนไม่ได้เรียนหรือหยุดเรียน เพื่อทดแทนชดเชยให้แก่เด็กที่ขาดหายไป การบริหารงานบุคคล เช่น มอบหมายให้รับผิดชอบงานบางเรื่อง ครูจัดตารางสอนพิเศษ เมื่อตนเองลาหรือไปราชการไม่ได้ทำการสอน การบริหารงบประมาณ เช่น มอบหมายงาน แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ และการบริหารทั่วไป เช่น แต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ณัฏฐ์ ภิญาณภาพสกุล** เรื่องการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓ พบว่า การบริหารงานตามหลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ เช่น การนิเทศและพัฒนาการเรียนการสอน

๖) ด้านหลักความคุ้มค่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ทุกคนมีความตระหนักถึงคุณค่าของการใช้วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ และเวลาในการปฏิบัติงาน ต้องใช้ให้คุ้มค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดซื้อ – จ้าง ที่มีราคาสูงเกินจริง เรียกร้องผลประโยชน์จากการจัดซื้อ – จ้างงาน วัสดุอุปกรณ์ไม่ได้คุณภาพ คือ บริหารจัดการงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการประชุมสัมมนา การจัดทำแผนปฏิบัติงาน การใช้งบประมาณตามโครงการต่างๆ เพื่อให้การวางแผนการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๖} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สุจิตรา มีจำรัส** เรื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา หลักความคุ้มค่า ควรใช้ทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยึดความต้องการของนักเรียนเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**กรรณิการ์ ธรรมมีภักดี** เรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่ามีระเบียบการใช้สื่อและอุปกรณ์ทุกอย่างอย่างคุ้มค่า และผู้บริหารสถานศึกษาควรนำหลักความคุ้มค่ามาใช้ในการบริหารโรงเรียน ดังนี้ การบริหารวิชาการ เช่น ใช้สื่อ อุปกรณ์ช่วยสอนอย่างเต็มที่ ครูสอนให้น้อยลง แต่ให้นักเรียนได้เรียนรู้มากขึ้น การบริหารงานบุคคล เช่น ใช้บุคลากรที่มีอยู่ปฏิบัติงานให้ครบตามกรอบงานของโรงเรียน มอบหมายงานพิเศษให้น้อยลงโดยเฉพาะงานที่ไม่เกี่ยวกับการศึกษา การบริหารงบประมาณ เช่น จัดสรรงบประมาณที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและครบทุกงาน และการบริหาร

^{๑๕} สัมภาษณ์ โสกา ทศนภาค, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองพลูประชาสรรค์, ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๗.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ประดิษฐ์ วันแจ้ง, ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้ำร้อน, ๘ ธันวาคม ๒๕๕๗.

ทั่วไป เช่น ใช้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ อย่างเหมาะสม ประหยัด และคุ้มค่า จัดทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ฉวีรัตน์ ภิญโญภาพสกุล** เรื่องการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓ พบว่าการบริหารงานตามหลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ เช่น การจัดซื้อและวัสดุเพื่อการเรียนการสอน และการบริหารงานงบประมาณ เช่น การบริหารพัสดุภัณฑ์

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารโรงเรียนจะไม่เกิดปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานทุกกลุ่มงานของโรงเรียน และแนวทางการพัฒนาการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ คือ ผู้บริหารต้องนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ทุกด้าน กำหนดนโยบายและประกาศต่อสาธารณะให้เป็นที่รับทราบโดยทั่วกัน มีการส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนทุกด้าน และผู้บริหารต้องมุ่งมั่น จริงใจ จริงจัง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเป็นธรรม เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ที่สำคัญต้องเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นตัวอย่างให้แก่บุคลากรทุกคนได้ และจะเกิดความศรัทธาให้ความร่วมมือกับผู้บริหารอย่างเต็มที่ และนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลมาช่วยในการบริหารงาน คือ ยกระดับจิตใจให้หลุดพ้นจากความคิดที่ไม่ถูกต้อง ไม่งาม (อกุศลมูล) ทำความดี เสียสละ เกื้อกูลกัน (บุญกิริยาวัตถุ) พร้อมรับฟังการกล่าวตำหนิจากคนอื่น (ปรโตโฆสะ สัมมาทิฐิ) วางตัวสม่ำเสมอ เคารพคนอื่น (สมานัตตา) และทศพิธราชธรรม ๑๐ หลักธรรมสำหรับผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ทาร์เบท (Thabet)** เรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมให้มีการใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล พบว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญกับการส่งเสริมให้มีการใช้หลักการบริหารแบบธรรมาภิบาล เช่นเดียวกับงานวิจัยของ**แม็ค มิลแลนด์ (McMillan)** เรื่องการกระจายอำนาจนโยบายทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศกาน่า พบว่ารูปแบบการกระจายอำนาจการบริหาร โดยใช้หลักธรรมาภิบาลจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนในส่วนของการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องและมากขึ้น เพื่อให้ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**ฟิลิป คิมเมท (Kimmet, Philip)** เรื่องการนำหลักธรรมาภิบาล มาใช้ในระบอบการเมืองการปกครองในอาเซียน 4 ประเทศ พบว่าในประเทศที่มีการพัฒนาแล้วได้แก่ ฟิลิปปินส์ ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้น และได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาด้านการเมือง การบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาบ้านเมือง ก่อให้เกิดการบริหารในรูปแบบใหม่ และเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างดียิ่ง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ควรส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากร ผู้ร่วมงานได้มีโอกาสเรียนรู้ อบรม ให้ความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ เช่น ให้ไปประชุมสัมมนา ด้านกฎหมายต่างๆ

๒) ควรดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริม เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ให้เป็นรูปธรรม และต่อเนื่อง เช่น การอบรมปฏิบัติธรรม และต้องปฏิบัติควบคู่กับการลงโทษ และการให้ขวัญกำลังใจ

๓) ควรส่งเสริมให้การปฏิบัติงานตามหลักปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอน สามารถตรวจสอบได้ มีความถูกต้องตามระเบียบ ฯลฯ

๔) ควรส่งเสริมให้มีการประชุม ทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้ร่วมงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจ และทำงานร่วมกันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

๕) ควรส่งเสริมให้มีการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในงานที่รับผิดชอบ เรียนรู้งานตามกรอบขอบเขตของงาน

๖) ควรส่งเสริมให้มีการประชุมสัมมนา การจัดทำแผนปฏิบัติงาน การใช้งบประมาณตามโครงการต่างๆ เพื่อให้การวางแผนการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๗) ควรมีการกำหนดนโยบายการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียน และประกาศต่อสาธารณะ มีการติดตามผลการบริหารและประกาศผลงานตามที่ได้มีนโยบาย เพื่อให้การบริหารงานประสบผลสำเร็จ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตอำเภอคลองลาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต ๒

๒) ควรศึกษาความพึงพอใจของชุมชน ต่อการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๓) ควรศึกษาประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลของการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา

๔) ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษากับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน